

Van Vuurland naar Cabo Verde: vijf weken zeevogels waarnemen op de Zuidelijke Atlantische Oceaan

Gerard Ouweneel

Aan het einde van de (australe) zomer dirigeert het in Vlissingen kantoor houdende 'Oceanwide Expeditions' het door hen gehuurde expeditie-schip van het zuidelijke naar het noordelijke halfrond. Vanuit Ushuaia op Tierra del Fuego (Vuurland) voert de vaartroute naar het Antarctisch Schiereiland. Dan eiland hoppend verder naar het noorden, over het midden van de Atlantische Oceaan. Bijna zeven weken na vertrek eindigt deze 'Atlantic Odyssey' in Nederland. Voor liefhebbers van lange zeereizen, geïsoleerde eilanden en zeevogels is deze reis een buitenkansje. Het was dan ook een bont gezelschap dat zich op 11 maart 2005 op Vuurland inscheepte op de 'Professor Multanovskiy' voor de Atlantic Odyssey 2005.

De 47 dagen durende vaartocht van Ushuaia naar de Kaap Verdische eilanden kwam uit op 7438 zeemijlen (13.775 km). De trajecten van South Georgia naar Gough Island en van Tristan naar Sint-Helena namen ruim vier etmalen in beslag; de tocht van Ascension naar de Kaap Verdische eilanden vijf. De zes bij en op het Antarctisch Schiereiland uitgestippelde zodiaklandingen konden alle doorgaan. Ook die op de South Orkneys. Op South Georgia belette zeegang echter de landingen in de Bay of Isles. Dat betekende dat het gezelschap niet aan wal kon gaan op het befaamde Prion Island. Bij de eerste landingspoging sloeg de

zodiak om, waardoor de inzittenden een nat pak opliepen. Wel waren er landingen in Fortuna Bay en bij de voormalige walvisstations Grytviken en Stromness Bay. In Cooper Bay ging het per zodiak langs de vogelrijke rotskliffen. Dat gebeurde ook bij Gough Island, dat dankzij de (zee)vogelrijkdom sinds 1995 de status van World Heritage Site bezit. De chum-sessie vóór de kust van Gough Island pakte uit als een enerverend zeevogel(fotografen)festival. De flexibele opzet van het vaarprogramma kwam zeker van pas bij de bezoeken aan de drie eilanden van de Tristan da Cunha-groep. Dit zijn Tristan, Inaccessible Island

Sneeuwstormvogel *Pagodroma nivea*, 16 maart 2005, op zee naar South Orkney.
Foto: G.L. Ouweneel.

Grijze Stormvogel *Fulmarus glacialis*, 16 maart 2005, op zee naar South Orkney.

Foto: G.L. Ouweneel.

en Nightingale Island. Wanneer door ongunstige wind en golfslag de zodiaklanding te riskant (b)leek, dan voer de Professor Multanovskiy weg voor een poging elders. Het kwam niet van een landing op Inaccessible Island, dat dus zijn naam gestand deed. Al bij de eerste zodiaklanding ging het daar zodanig mis, dat scheepsvogelaar Tony Marr een gebroken rib opliep.

Noordwaarts varende over en langs de Centraal-Atlantische Rug (Mid-Atlantic Ridge, red.) deed de Professor Multanovskiy achtereenvolgens Sint-Helena, Ascension en de Kaap Verdische eilanden aan. Op en rond deze eilanden werd naar vogels en zeezoogdieren gespeurd. Bij Sint-Helena ging het naar Speery Island, met Roodsnavelkeerringvogels, Bruine Genten en twee soorten noddies. Bij Ascension was het doel Boatswainbird Island, met indrukwekkende drommen zeevogels, waaronder de Ascension-

fregatvogel. Tijdens de reis kwamen slechts vijf schepen in zicht, alle noordelijk van Tristan. Eentje betrof een visser met Oost-Aziatische lettertekens op de boeg, ruim binnen de tweehonderdmijlzone van Ascension, bezig met 'longlining', dus lijnvisserij. Een boodschap ging direct naar de eilandautoriteiten, die de zaak hoog opnamen. Ondanks de noodzaak zodiaklandingen te schrappen, was het weer in het algemeen gunstig. Het overgrote deel van het traject werd afgelegd onder de paraplu van een omvangrijk hogedrukgebied. Alleen de dag na South Georgia ging de wind naar 10 Beaufort. Dat betekende dekken dicht.

Tube-noses

Voldoende vogelaars waren aan boord om overdag vanaf alle in aanmerking komende plaatsen waar te nemen. 's Avonds, tijdens 'the log', werden de ervaringen besproken. Er was veel door te nemen, zodat deze sessies vaak uitliepen. Discussieonderwerpen genoeg! Over de identiteit van Antarctische 'grote jagers', waarvan de kleur van het verenkleed van op één dag waargenomen vogels varieerde van lichtbruin, donkerbruin tot zeer bruin. Over het aantal soorten albatrossen. Tot rond 1990 ging men uit van veertien soorten. Daarna van vierentwintig en vervolgens van eenentwintig. Nu is er een studie die uitkomt op dertien soorten albatrossen. Steeds opnieuw discussies over de soortenherkenning van prions, stormvogeltjes en Alkstormvogeltjes; inderdaad geen sinecure. Wederom bewees zich hier het nut van digitale fotografie. De route voerde door het verspreidingsgebied van vier soorten prions die, samen

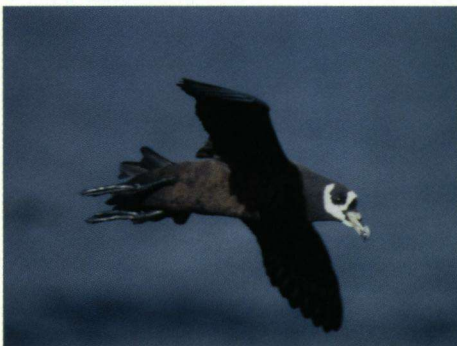
Roetkopalbatros *Phoebastria palpebrata*, 21 maart 2005, South Georgia.

Foto: G.L. Ouweneel.

Schlegels Stormvogel *Pterodroma incerta*, 24 maart 2005, op zee tussen South Georgia en Gough.
Foto: G.L. Ouweneel.

met de Blauwe Stormvogels, garant staan voor heftige determinatiekwesaties. Tussen South Georgia en Gough kwam het voor dat de zee rondom een zicht ver letterlijk vol was met op weg zijnde prions, niet verwonderlijk, omdat voor South Georgia een schatting uitkomt op tweeëntwintig miljoen paren Antarctische Prions. Steve Howell (Dutch Birding 2005), leider van een groep aan boord zijnde WildWings-deelnemers, maakte zoveel foto's van voor de boeg passerende prions, dat hij ervan verdacht werd bezig te zijn aan een boek 'The Life of Prion'. Maar om de subtiele verschillen tussen de soorten te analyseren, kwamen de opnamen prima van pas. Voor voorzitter Tony Marr was het een hele klus om tijdens 'the log' overeenstemming te bereiken over waargenomen aantallen. De in de Tabel 1 vermelde maxima zijn het resultaat van het 'log-overleg'. Bij albatrossen en bij een soort als de Brilstormvogel bleef steeds de

Brilstormvogel *Procellaria conspicillata*, 26 maart 2005, Gough.
Foto: G.L. Ouweneel.

Zwarte Albatros *Phoebastria fusca*, 24 maart 2005, op zee tussen South Georgia en Gough.
Foto: G.L. Ouweneel.

vraag of individuen de Professor Multanovskiy volgden of dat het ging om passanten. Voor enkele soorten waren de aantallen verbijsterend. Van de Grote Pijlstormvogel begroot men de wereldpopulatie op vijftien miljoen vogels. Maximaal honderd paren huizen op de Falklands, de overige op Gough Island alsmede op Nightingale en Inaccessible van de Tristan-groep. Bij deze eilanden gingen de aantallen het bevattingsvermogen te boven. De excursie over Nightingale tussen neerploffende en opstijgende 'grote pijlen' was één van de hoogtepunten van de reis. Bij de chum-sessie voor Gough Island ontpopte deze soort zich als een gehaaide en rappe vogel, die de logge Reuzenstormvogels te snel af was. Deze weken alleen van de chum indien de Tristan-albatrossen met hun fysieke massa zich tussen hen neerlieten. Op 180 mijl noorderlijk van South Georgia verschenen de eerste 'grote

Atlantische Geelsnavelalbatros *Thalassarche chororhynchus*, 26 maart 2005, Gough.
Foto: G.L. Ouweneel.

Tristanlijster, *Nesocichla eremita*, 29 maart 2005, Nightingale Island. Foto: G.L. Ouweneel

Grote Albatros *Diomedea exulans*, 26 maart 2005, Gough. Foto: G.L. Ouweneel

pijlen', de laatste exemplaren waren te zien de dag na vertrek uit Tristan. Tussen het Antarctisch Schiereiland en de South Orkneys was 16 maart de dag van de hoog op wenselijkstjes staande Sneeuwstormvogels en Antarctische Stormvogels. Toen duidelijk werd dat beide in groepen plachten te rusten op de platte bovenzijde van enorme tafelijsbergen, gingen de waargenomen aantallen met sprongen omhoog, mede dankzij de bereidheid van de kapitein de Professor Multanovskiy rondjes te laten draaien rond die ijskathedralen. Hoog genoteerd stonden en staan de Gebrilde Stormvogels, die uitsluitend broeden op Inaccessible.

De wereldpopulatie omvat niet meer dan 10.000 exemplaren. Vanuit Tristan noordwaarts varende, volgde een clubje van maximaal twintig exemplaren. Eentje bleef bij tot de avond van 1 april, toen de Professor Multanovskiy de Steenbokkeerkring passeerde. De eerste Pijlstormvogel van het Kuhl-type werd gezien op 532 mijl ten noorden van Ascension. Op 16 april, tussen Sal en Boa Vista van de Kaap Verdische eilandengroep, viel te genieten van het schouwspel van 250 tot 300 Kaapverdische Pijlstormvogels, dicht opeen keilend en op zee rustend. Met een tussenpoos van vier uren, 943 mijl van Gough, zorgden op 23 maart twee Witkop-

Actie red de albatros.

Ieder jaar komen tienduizenden albatrossen en stormvogels om als gevolg van de lijnvisserij. Lijnen worden uitgezet van tot 80 km lengte, toegerust met zo'n 20.000 van aas voorzien haken, bedoeld om onder andere tonijn te verschalken. Wanneer de lijnen te water gaan, zijn albatrossen er tuk op het aas te bemachtigen. Achter het schip storten ze zich op de haak en raken dan met hun snavel eraan vast. Daardoor trekt de lijn hen onder water, waarbij ze jammerlijk verdrinken. Deze doodsoorzaak kreeg in snel tempo een zodanig grote omvang, dat BirdLife op twee na thans alle soorten albatrossen als bedreigd beschouwt, met de verwachting dat enkele het niet zullen redden. Op Bird Island, South Georgia, nam sinds 1960 het aantal Reuzenalbatrossen met een derde af. In een aantal in de Zuidelijke Atlantische Oceaan gelegen kolonies van Wenkbrauwalbatrossen en Grijskopalbatrossen gaat het dezelfde kant op. Het ironische is dat de lijnvisserij aanvankelijk werd beschouwd als ecologisch ongevaarlijk. Want nadat gebleken was dat de reusachtige staande netten – de wanden des doods – zoveel slachtoffers eisten onder zeevogels en zeezoogdieren, zou deze methode die ellende voorkomen. Bij het uitvoeren van de lijnvisserij zijn inmiddels methoden uitgedacht die de bijvangst van albatrossen grotendeels uitsluiten. De bevoegde autoriteit van South Georgia heeft die methodes verplicht gesteld voor alle vissersschepen die operationeel zijn in de marieme zone rond het eiland. Zover is het nog lang niet overal en de controle is moeilijk en kostbaar, met name ten aanzien van de reusachtige vissersvloeden die vanuit Oost-Aziatische landen de wereldzeeën bevissen. Wie over dit onderwerp meer wil weten en/of dit beschermingswerk wil steunen kan terecht op de website <http://www.birdsaustralia.com.au> van 'Birds Australia', de organisatie die samen met BirdLife de 'Red de albatrosactie' coördineert. E-mail: mail@birdsaustralia.com. In dit verband is ook interessant website <http://www.montereybayaquarium.org> van het gelijknamige aquarium in Californië in de Verenigde Staten. Deze website geeft onder andere aan welke vissoorten men beter niet kan consumeren in verband met hun precare positie. Het verbaast niet dat de Atlantische Kabeljauw ook op dat lijstje staat.

stormvogels voor adrenaline. Deze rond Nieuw-Zeeland thuishorende soort liet zich met ook twee exemplaren in 2004 zien, op hetzelfde traject.

Voorjaarstrek

Inclusief South Georgia bezit ieder eiland endemen. Speciaal de WildWings-lieden waren erop gebrand alle te zien. Met de Zuid-Georgische Pieper ging het van een leien dakje. Bij het binnenvaren van Cooper Bay op 21 maart vlogen direct al drie piepers boven de Professor Multanovskiy. Later volgden meer waarnemingen, alle vanuit zodiacs. Dankzij deze vaartuigen vielen ons ook het Goughwaterhoen en de Gougheilangors ten deel. Op Nightingale bleken de Tristanlijster en Tristangors talrijk. Voor de tweede endemische gors, de Wilkins Gors, was het hard werken. Natuurlijk stond hoog genoteerd de Sint-Helenaplevier. Dat lukte. Een juist gepasseerde telling was uitgekomen op 124 vogels, een aanzienlijke reductie ten opzichte van de 335 individuen die BirdLife in 2001 begrootte. Op de wijze van tellen valt kritiek te leveren, maar hoe dan ook de status van de Sint-Helenaplevier is zorgelijk. Op Isla de São Tiago van de Kaap Verdische

eilanden-groep lukte het de Kaapverdische Rietzanger te vinden, zelfs op nest. Van Ascension goed nieuws. Locale vogelaars slaagden erin het eiland kattenvrij te maken. Wil een bewoner een kat houden, dan is een vergunning nodig. Is deze uiteindelijk verkregen, dan moet de bezitter toestaan dat zijn huisdier een chip krijgt ingebracht. Als op eilanden elders op deze wereld, leverde de anti-kattencampagne resultaat op: recent gingen zeevogels weer broeden op het hoofdeiland.

Maar dus geen Inaccessible Islandral, waarmee de meesten per saldo wel vrede hadden. Want is er niet veel voor te zeggen dat Inaccessible onbereikbaar blijft?

Deze Atlantic Odyssey kon nog een tweede 'moeilijk te bereiken soort' opleveren, de fameuze Keizerpinguïn (Van der Laan, 2005). Door de Weddellzee op weg naar de Antarctic Sound, op 15 maart laat in de namiddag, stond op één van de vele ijsvelden een onwaarschijnlijk grote pinguïn. Alleen. Het was een onvolwassen Keizer. Vreugde en ook een 'vive l'empereur', mede om enige Fransman aan boord een genoeg te doen. Op Sint-Helena zou de man het nog moeilijk krijgen. De

Grote Pijlstormvogels *Puffinus gravis*, 27 maart 2005. Op de achtergrond Inaccessible Island.

Foto: G.L. Ouweneel.

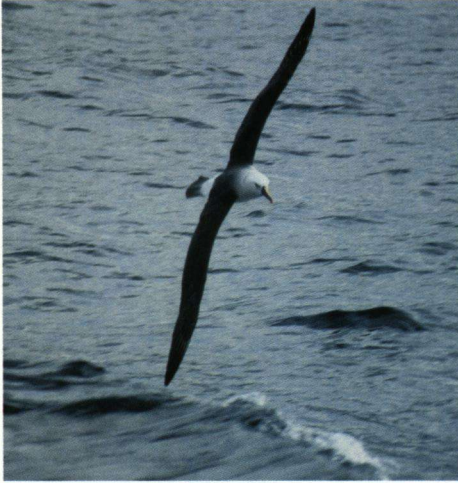
Naam	Aantal dagen gezien	Datum	Maximumaantal en locatie
Grote Albatros	10	20-03	4 bij South Georgia
Tristanalbatros	7	26-03	circa 50 bij Gough
Zuidelijke Koningsalbatros	1	12-03	1 over de Drake Passage
Wenkbrauwwalbatros	13	21-03	100en bij Cooper Island, South Georgia
Witkapalbatros	2	30/31-03	1 tussen Tristan en Sint-Helena
Grijskopalbatros	7	12-03	10 over de Drake Passage
Atlantische Geelsnavelalbatros	6	28-03	100+ bij Tristan-eilanden
Zwarte Albatros	9	26-03	100+ bij Gough
Roetkopalbatros	7	21-03	50 bij Cooper Island, South Georgia
Zuidelijke Reuzenstormvogel	16	25-03	50+ bij Gough
Noordelijke Reuzenstormvogel	5	21-03	9 bij Cooper Island, South Georgia
Grijze Stormvogel	6	16-03	ca. 2000 op zee naar South Orkney Isl.
Antarctische Stormvogel	2	16-03	45 op zee naar South Orkney Isl.
Kaapse Stormvogel	8	16-03	150 op zee naar South Orkney Isl.
Sneeuwstormvogel	3	16-03	1500 op zee naar South Orkney Isl.
Blauwe Stormvogel	3	18-03	circa 2000 op zee naar South Georgia
Breedbekprion	6	25-03	1000+ tussen South Georgia en Gough
Antarctische Prion	9	18-03	circa 6000 op zee naar South Georgia
Dunbekprion	2	23-03	2 tussen South Georgia en Gough
Duifprion	6	23-03	2 tussen South Georgia en Gough
Witkinstormvogel	13	18-03	45 op zee naar South Georgia
Gebrilde Stormvogel	7	27-03	100+ tussen de Tristan-eilanden
Bruine Stormvogel	7	26-03	35 naar en bij Gough
Bulwers Stormvogel	11	14-04	20 tussen Ascension en de Kaap Verdische eilanden
Kaapverdische Pijlstormvogel	5	16-04	Ten minste 260 tussen Sal en Boa Vista
Grote Pijlstormvogel	8	27-03	10.000en tussen de Tristan-eilanden
Grauwe Pijlstormvogel	12	25-03	5 tussen South Georgia en Gough
Noordse Pijlstormvogel	2	12/13-04	1 tussen Ascension en Kaap Verdische eilanden
Kleine Pijlstormvogel	6	26-03	400+ naar en bij Gough
Kerguelenstormvogel	6	18-03	48 op zee naar South Georgia
Gon-gon	2	15-04	4 bij Kaap Verdische eilanden
Donsstormvogel	10	27-03	180+ tussen de Tristan-eilanden
Schlegels Stormvogel	6	26-03	220 naar en bij Gough
Witkopstormvogel	1	23-03	2 tussen South Georgia en Gough
Langvleugelstormvogel	9	27-03	50 tussen de Tristan-eilanden
Wilson's Stormvogeltje	21	20-03	350 rond South Georgia
Grijsrugstormvogeltje	3	26-03	5 bij Gough
Bont Stormvogeltje	2	16-04	3 tussen Sal en Boa Vista, Kaap Verdische eilanden
Zwartbuikstormvogeltje	9	17-03	60+ bij South Orkney Islands
Witbuikstormvogeltje	9	27-03	500+ tussen de Tristan-eilanden
Madeira-stormvogeltje	8	04-04	50+ bij Sint-Helena
Zuid-Georgisch Alkstormvogeltje	8	18-03	tenm. 1 op zee naar South Georgia
Alkstormvogeltje	2	12-03	10 boven de Drake Passage

- Soorten en volgorde overeenkomstig M. Brooke (2004)

- Aantal waarnemingsdagen en maxima zijn het resultaat van dagelijks overleg deelnemers

- Exclusief aantallen ongeïdentificeerde 'tubenoses'

Tabel 1 - Overzicht van waargenomen stormvogels ("tubenoses") tijdens een zeereis van Ushuaia-Tierra del Fuego via het Antarctisch schiereiland en Zuid-Atlantische eilanden naar de Kaap-Verdische eilanden, van 11 maart tot en met 16 april 2005.

Atlantische Geelsnavelalbatros *Thalassarche chororhynchos*, 28 maart 2005, Tristan.
Foto: G.L. Ouweneel.

Professor Multanovskiy draaide een paar (ere)ronddjes om de ijsschots. Uiteindelijk zou het aantal waargenomen soorten pinguïns uitkomen op acht. Rond Gough Island zagen we de eerste Bruine Noddies. Met Bulwers Stormvogels, Madeirastormvogeltjes en Vale Stormvogeltjes verschenen op de tweede dag na Tristan de eerste 'warmwater-soorten'. Hoewel de route noordwaarts het midden van de Atlantische Oceaan volgde, waren er dagelijks vogels, weliswaar soms sprokkelend. Indrukwekkend was de voorjaarstrek van Vale Stormvogeltjes, Noordse Sterns en Kleine en Kleinste Jagers. Van de laatste was een dag voor Gough al een onvolwassen exemplaar te zien. De dag voor aankomst in de Kaap Verdische eilanden was de geheide soort van de dag een Vorkstaartmeeuw, in zijn eentje optornend tegen de 5 à 6 Beaufort noordenwind. De opmerkelijkste soort van de dag daarvoor was een Gierzwaluw, een tijdlang achter en boven de Professor Multanovskiy, 400 mijl uit de Afrikaanse kust en 600 ten zuiden van de Kaap Verdische eilanden. Lang werd geredekaveld over de identiteit van deze Gierzwaluw. Waarschijnlijk betrof het 'de onze', maar enkelen hielden hun twijfels.

Zuidpooltoerisme

Om vanuit Antarctica naar en over de

evenaar te varen was een weergaloze ervaring, weliswaar een reis over deze aarde, maar toch door de ruimte. Ook buiten die vijf andere schepen, bleef de mens aanwezig. Er was nogal eens een rondobberende lege fust te zien. Een op Gough Island aanwezige pelsrob had zich half verward in een lijn en vanuit de zodiaks zagen wij dat de kust van Inaccessible niet vrij was van rommel, waaronder vistuig. Cruises naar Antarctica, en met name vanuit Ushuaia, floreren. Vergeleken met 1989 vond ik de stad ten minste driemaal groter. Er kwam een nieuw vliegveld en het liep er vol met backpackers. Tony Marr vertelde dat als bij het bekijken van groepen leeuwen in Oost-Afrika, de kapiteins van cruiseschepen onderling tot afspraken komen welk schip op welk tijdstip zijn passagiers in staat stelt te genieten van de fraaiste plekken langs het Antarctisch Schiereiland: Paradise Bay, Le Maire Channel en Gerlache Strait - het schouwspel mocht eens devalueren door de aanwezigheid van een flottielje schepen. Naar verluidt heeft nu ook de Holland-Amerika Lijn met zijn grote cruiseschepen het Antarctisch Schiereiland op het programma gezet. Met ijsbergen rondom, moet men niet denken aan consequenties indien één van die schepen daar catastrofale averij oploopt. Er is meer. Pinguïns en de enorm in aantal toenemende Antarctische Pelsrobben concentreren zich op de weinige vlakke kuststroken. Enkele van die plaatsen zijn bezet door wetenschappelijke stations, voorheen door de walvisstations. Er zijn

Grote Pijlstormvogel *Puffinus gravis*, 25 maart 2005, Gough.
Foto: G.L. Ouweneel.

Witkapalbatrossen *Diomedea cauta* bij een lijnvisser, Kaapstad, augustus 2004.

Foto: G.L. Ouweneel.

signalen dat de agressiviteit tussen pelsrobbers leidt tot aanzienlijke schade in de pinguïnkolonies. Voor hun landingen zijn Zuidpooltoeristen ook aangewezen op die plaatsen. Tijdens de korte zuidelijke zomers kan het daar dus druk worden. Hetgeen ook aan het denken zette was het 's nachts aan boord aanvliegen van zeevogels, ondanks de geringe verlichting ook op de Professor Multanovski. Steevast was 's ochtends de eerste taak een zoekronde over de dekken. Dagelijks terecht. Op 21 maart, voor South Georgia, was de oogst 25 stuks, de meeste

prins. Maar ook een Alkstormvogeltje dat zich had doodgevlagen, en een (nog levend) Wilsons Stormvogeltje. De eerste een dik en zwaar schepseltje, een vogel als een kogeltje. De Wilsons een handjevol veren, zo licht dat 'wandelen' over de golven vanzelfsprekend lijkt. Op de rede van Tristan werden schijnwerpers ontstoken ter gelegenheid van een barbecue aan dek, met als gasten inwoners van Tristan. Die schijnwerpers werden snel gedoofd. Want drommen zeevogels kwamen op het licht af, en ook aan boord, waaronder Witbuikstormvogeltjes,

Tristanalbatros *Diomedea dabbenena*, 31 maart 2005, op zee tussen Tristan en Sint-Helena.
Foto: G.L. Ouweneel.

Donsstormvogels en zelfs een 'grote pijl'. verlichte cruiseschepen aanrichten in de
Wat zullen de enorme, 's nachts hel buurt van de Zuid-Atlantische eilanden?

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

LITERATUUR

- Alexander, W.B. (1955): Birds of the Ocean. Putnam, Londen.
Beintema, A. (1997): Atlantic Odyssey. *het Vogeljaar* 45 (2): 49-58.
Beintema, A. (1997): Het waterhoentje van Tristan da Cunha. Atlas, Amsterdam.
BirdLife International (2000): Threatened Birds of the World. Lynx Edicions and BirdLife International. Barcelona / Cambridge.
Burton, R. (1996): South Georgia. Uitgegeven door the Commissioner, South Georgia and the South Sandwich Islands.
Brooke, M. (2004): Albatrosses and Petrels across the World. Oxford University Press, Oxford.
Camphuysen, C.J. & J. van der Meer (2000): Notes on the distribution of the Spectacled Petrel *Procellaria conspicillata* in the Southern Atlantic Ocean. *Atlantic Seabirds* 2: 13-18.
Camphuysen, C.J. (2001): The distribution of Spectacled Petrels *Procellaria conspicillata* in the South-Eastern Atlantic. *Atlantic Seabirds* 3: 113-124.
Fothergill, A. (2003): Life in the Freezer. BBC Books, Londen.
Howell, S.N.G. (2005): At-sea photographic record of Magenta Petrel. *Dutch Birding* 27: 124-126.
Laan, J. van der (2005): Top 10 moeilijk te bereiken soorten. *Club 4500 Bulletin* 5: 18-19.
Marr, T., R. Stange & P. Balwin (2004): Atlantic Odyssey 2004. Rapport.
Robertson, G. & R. Gales (1998): Albatross. Biology and Conservation. Surrey Beatty & Sons, Chipping Norton, New South Wales, Australië.
Ryan, P.G. & J.P. Glass (2001): Birds recorded from Inaccessible Island. From Inaccessible Island Nature Reserve Management Plan. Government of Tristan da Cunha/WWF.
Stone, I., T. Marr & R. Stange (2005): Atlantic Odyssey 2005. Rapport.
Tickell, W.L.N. (2000): Albatrosses. Pica Press, Sussex.